

HKS 15 Sikosaari

Suojelu- ja rauhoituspäätökset

Sikosaarella on kaksi luonnonsuojelualuetta. Eteläkärjen metsä suojeltiin Uudenmaan lääninhallituksen päätöksellä 14.12.1990 YMT 1424. Itä- ja länsiosan metsäalueet suojeltiin Uudenmaan ELY-keskuksen päätöksellä 14.11.2013 UUDELY/529/07.01/2013. Suojeltua metsää on yhteensä noin 50 hehtaaria. Eteläkärjen suojelumetsä on osa Porvoonjoen suiston – Stensbölen Natura 2000 -aluetta.

Sikosaarta ympäröi vuonna 1945 luonnonsuojelulain nojalla suojeltu kaupungin omistama vesialue, joka on osa Porvoonjoen suiston – Stensbölen Natura 2000 -aluetta. Se on myös osa kansainvälisesti arvokasta lintuvesi- ja kosteikkoaluetta.

Maanomistus

Kaupunki omistaa lähes koko Sikosaaren. Yksityisiä kiinteistöjä on viisitoista. Ne ovat pinta-alaltaan 2000–19 000 m². Parilla kiinteistöllä on oma ranta, joka rajautuu suojeltuun Natura 2000 -vesialueeseen. Kaksitoista pientä palstaa on vuokrattu kesä mökin omistajille. Puolet Lakasundetissa sijaitsevasta saaresta on yksityistä maata ja puolet kaupungin.

Natura-alueen luontotyypit

Luonnontilaiset tai niiden kaltaiset kuusivaltaiset vanhat metsät.

Historia

Sikosaari on vanhaa Ruotsin kuninkaan lahjoitusmaata vuosilta 1546 ja 1602. Kaupunki sai kuninkaalta maat kaski-, metsä- ja laidunmaiksi. Kaupunki käytti aluetta koko 1600-luvun alkupuolen puutavaran hankintaan ja viljanviljelyyn. Saarella oli 1700-luvulla kolme tiilenpolttouunia, koska siellä oli saatavilla runsaasti sekä savea että polttopuuta. Sikosaareen sijoitettiin luotsiasema vuonna 1802 ja siellä toimi telakka 1850-luvulla. 1900-luvun alussa saarella oli kivilouhos, josta hakattiin rapakiveä kadunrakennusta varten.

Saaresta vuokrattiin muutamia huvilatontteja 1870-luvulla. Sikosaaren tunnetuimpia huvilasukkaita oli kustantaja Werner Söderström. 1900-luvun alussa Sikosaarelle muodostettiin kymmenkunta yksityistä asuintonttia sekä kaksi maatilaa ja kaupungin vuokratontteja. Saareen oli 1800-luvun lopulla kesäisin säännöllistä vesiliikennettä, joten siitä tuli suosittua virkistysaluetta. Yhteinen laituri oli pohjoisrannalla.

Pengersilta kaupungista rakennettiin vuonna 1953. Saaren itärannalla on maapenkereillä rajattu pieni jäteöljyn kaatopaikka, jota käytettiin muutaman vuosikymmenen ajan. Kaatopaikka suljettiin 1980-luvulla. Sikosaaren luontopolku ja lintutorni rakennettiin 1980-luvun lopulla.

Maiseman kehitys

Sikosaaren maisema oli hyvin aukea vielä 1600-luvun lopulla, sillä siellä harrastettiin kaskiviljelyä, jossa puusto poltettiin ennen viljan tai nauriin kylvöä. Kaupunkilaisten viljelykset vakiintuivat pieniksi pelloiksi 1700-luvulla. Savipohjaiset maat pidettiin laidunniittyinä. Kaupunkilaisten karja laidunsi myös metsissä, joista haettiin rakennuspuita. Kaupungin oli vaikea valvoa Sikosaarta sen syrjäisen sijainnin takia ja saarelta kaadettiin jatkuvasti puita luvattomasti, joten puusto oli harvassa 1800-luvun alussa.

Kuva .Senaatinkartta 1880-luvulta näyttää, että saarella oli luotsin asunnon lisäksi neljä huvilaa. Vино vaaleansininen viivoitus merkitsee puutarhaa. Havumetsät on merkitty vaalealla violetilla, pellot kellertävinä ja niityt vihreällä.

Kuvat . Postikorteissa kuvattiin Sikosaaren luotsiasema ja laituri sekä pohjoisrannan laituri. Huviloiden pihapiirit olivat puistomaisia ja niiden ympärillä oli viljelymaisemaa.

Luotsiaseman rantaan rakennettiin kivilaituri vuonna 1802. Luotsipiirin vanhin luotsi rakensi tuvan perunamaineen ja pienine viljelyksineen luotsiaseman lähelle. Avoimet pelto- ja niittyalueet vakiintuivat 1800-luvulla huviloiden ympäristöön ja saaren keskiosiin. Saaren maatalouden tilakeskus näyttää olleen Bredvikissä. Kuusi huvilaa rakennettiin 1800-luvun lopulla Sikosaaren pohjoisrannoille. Niiden ympärille perustettiin puutarhoja ja pihapiustoja. Pienempiä kesäasuntoja rakennettiin rannoille ja saaren sisäosiin 1880-luvun lopulta 1950-luvulle kaikkiaan viisitoista.

Sikosaaren metsät olivat pitkään mäntyvaltaisia valoisia metsiä. Metsälaidunnuksen loputtua ne alkoivat kuusettua. Kaupunki teki Sikosaassa muutamia avohakkuita vielä 1980-luvulla, mutta sen jälkeen metsät ovat saaneet kehittyä suurimmaksi osaksi luontaisesti. 1900-luvun loppuun tultaessa ei Sikosaassa enää ollut karjaa eikä maanviljelijöitä. Osa niityistä ja pelloista alkoi metsittyä, mutta laaja yhtenäinen peltoalue säilyi vuokraviljelyssä. Saaren käyttö virkistysalueena lisääntyi, kun pengertie rakennettiin.

2000-luvun alussa

Sikosaari on suosittu virkistysalue. Puolet käynneistä tehdään pyöräillen, neljäsosa kävellen, autolla 15 prosenttia ja 10 prosenttia kanootilla tai veneellä. Saarella liikutaan pääasiassa ajoteitä ja vanhoja tienpohjia pitkin. Myös luontopolut perustuvat suuksi osaksi vanhoihin kärryteihin. Virkistysmetsänä on saaren kesiosassa nuori viljelty männikkö. Se lähestyy ikää, jossa pitäisi tehdä ensiharvennus. Saaren rannat ovat kaupungin omistuksessa, mutta ne eivät ole virkistyskäytössä, koska niille ei ole kulkuyhteyttä. Lotsuddenin entiseen hiekkarantaan on levinnyt ruovikko.

Saarella on kuusitoista asuinrakennusta ja viisitoista kesäasuntoa. Vuokratonteilla niistä on kaksitoista. Saarella ei ole kunnallista vesihuoltoa, eikä sitä ole kustannussyistä mahdollista rakentaa. Sikosaarella on jäljellä viisi vanhaa puuhuvilaa 1800-luvun lopulta. Kolme on ympärivuotisina asuntoina ja kaksi kesäasuntoina. Kaikkia on muutettu ja laajennettu, mutta niissä on jäljellä rakennusaikansa tyylipiirteitä. Lotsuddenin kivilaiturin lähellä on kuusi asuinrakennusta ja viisi kesäasuntoa, jotka liittyvät luotsiaseman vanhaan asutukseen. Kaksi niistä on hyvin pieniä huonokuntoisia kesämökkejä 1930- ja 1940-luvulta. Eteläosassa on vanha maatalouden tilakeskus sekä kesäasuntoja 1900-luvun alkupuolelta. Muutama niistä on kunnostettu ympärivuotiseksi asunnoksi. Saaren itärannalla neljä loma-asuntoa on virkistys- tai luonnonsuojelualueella ja Natura-alueen lähellä. Yhdelle niistä ei ole ajohteyttä. Huviloiden ja kesämökkien ympäristöt ovat osittain metsittymässä. Vain pieni osa pihapiireistä hoidetaan perinteisesti pihana, puutarhana ja pihapuistona. Rakennukset eivät juuri näy teiltä käsin.

Sikosaaren pelloista pääosa hoidetaan avoimina vuokraviljelyllä. Kahdella rantaan ulottuvalla niityllä laidunnetaan karjaa. Pienialaiset pellot ja huviloiden ympäristöjen entiset niityt metsittyvät vähitellen.

Saaren suojelumetsät ovat pääosin vanhoja, kuusivaltaisia havumetsiä, joissa on nykyään runsaasti myös järeää lahoppuuta. Pohjoisosan metsässä vallitsevat noin 140-vuotiaat kuuset. Huviloiden ympärillä on kulttuurivaikutteista metsää, jossa on melko runsaasti lahoppuustoa, kookkaita jaloja lehtipuita, koivuja ja mäntyjä. Itä- ja keskiosan 1980-luvun avohakkuualojen istutusmänniköissä on tehty ja tullaan tekemään harvennushakkuita. Saaren itäosan metsäalueella on luontopolku.

Pengertie ja sillat ovat kunnossapidon kannalta kalliita ja vaikeita. Lisäksi pengertie nopeuttaa Kaupunginlahden umpeenkasvua.

Erityiset arvot

Sikosaarella on paljon ulkoilu- ja virkistyskäyttöarvoa. Vanhat metsät ovat tärkeitä kaupunkilaisten luontosuhteen muodostumisen kannalta. Vanhoihin huviloihin liittyy kulttuurihistoriallisia arvoja. Laiduntava karja rikastaa maisemaa.

Sikosaaren suojellut, lahoppuustoiset metsät ovat tärkeitä metsälajiston suojelun kannalta. Suojelumetsistä on löydetty muun muassa monia harvinaisia kääpäälajeja, ja ne tarjoavat turvapaikan monille muillekin vanhan metsän lajeille. Suojelumetsien arvoa lisää niiden sijainti Porvoonjoen suiston – Stensbölen muiden suojelualueiden yhteydessä.

Uhkatekijät, herkkyydet ja mahdollisuudet

Sikosaareen johtaa 1,3 kilometrin mittainen pengertie, jossa on kolme siltaa. Tien ja siltojen korkeusasema on niin matala, että tulvan sattuessa tie on veden peitossa. Tie ei kestä raskasta liikennettä. Silloille on asetettu 15 tonnin painorajoitus. Tulevaisuudessa tulee harkittavaksi painorajoituksen tiukentaminen.

Sikosaareessa ei ole mahdollista liittyä vesi- eikä viemärijohtoihin. Yleiskaavatyön yhteydessä laadittujen selvitysten perusteella todettiin saaren olevan kunnallistekniikan rakentamisen ja kunnossapidon kannalta erittäin vaikea ja kallis alue. Sinne ei osoitettu uutta rakentamista vaan ainoastaan virkistyskäyttöä ja luonnonsuojelualueita. Kulttuurihistoriallisten arvojen vuoksi haluttiin kuitenkin säilyttää vanhat huvilat sekä luotsitoimintaan ja maatalouteen liittyviä rakennuksia. Paikoin olisi mahdollista palauttaa luonnon monimuotoisuutta ja maisemakuvan vivahteita hoitamalla huviloiden pihapiirejä perinteisesti puutarhoina ja pihapuistoina alkuperäisessä laajuudessa. Vähäinen asutus toimii myös tilanteessa, jossa saarelle ei ole ajoyhteyttä. Virkistys- ja luonnonsuojelualueille sijoittuvat loma-asunnot ja mökit on purettava pois, kun vuokrasopimukset umpeutuvat.

Olemassa oleva polkuverkosto perustuu pääosiltaan vanhoihin tilusteihin ja kärryolkuihin. Osa vakiintuneista poluista ja vanhoista tiepohjista pysyy avoimina, koska niitä käytetään pyöräilyyn, vaikka se on suojelupäätöksessä kielletty. Polkujen umpeutuminen heikentäisi alueen virkistyskäytön edellytyksiä. Niistä voitaisiin kunnostaa ja täydentää muutama reitti. Suojelupäätökset kieltävät maastopyöräilyn luonnonsuojelualueilla.

Sikosaaren ja Kråkön välille on esitetty kevyen liikenteen yhteyttä. Mahdollinen saariston ulkoilun rengasreitti voisi kulkea Sikosaaren läpi Lakasundetin yli Killingön kautta Kråkön soranottoalueille. Sinne on tarkoitus kunnostaa soranoton jälkeen virkistysrantoja ja mahdollisesti uimapaikka. Sikosaareessa reitti kulki pääasiassa olemassa olevaa tietä pitkin. Eteläkärjen luonnonsuojelualueella sen voisi ohjata entiselle kalarannalle johtanutta osittain umpeutunutta tietä pitkin. Ruovikkoalueella ja rannassa reitti voisi olla paikoin laiturirakenteena. Lakasundetin ylitykseen on ideoitu kapulalossia, kuten Repoveden kansallispuistossa.

Internetkyselyn toiveet käytöstä

Sikosaari on yksi Porvoon hienoimpia luontoalueita, ja se on suosittu ulkoilu- ja retkikohde. Kallioiden ja avointen niittyjen yli avautuu kauniita maisemia. Sikosaareessa viehättää luonnon lisäksi sen historia kaupunkilaisten kesäviettäpaikkana. Huvilat ja pienet kesämökit nähdään olennaisena osana rakennettua kulttuuriympäristöä. Kivilaituri kertoo alueen historiasta ja sinne on helppo rantautua. Laiturin vieressä on luonnon hiekkaranta, jossa käydään uimassa ja kalassa. Sikosaareessa laiduntavaa karjaa arvostetaan perinteisinä maisemahoitajina.

Luontopolkuja pidetään tärkeinä ja niitä toivotaan lisää. Tärkeimpänä olisi pohjoisrannan luontopolun kunnostus rengasreitiksi. Polkua tulisi paikoin myös kunnostaa, jotta se ei leviä kosteaan maastoon. Myös etelärannalle olisi hyvä saada lintutorni. Siellä on nykyään matala, ympäristön ja lintujen katseluun soveltuva lava ja alueen linnustosta kertovat opastaulut.

Virkistyskäytön edellytyksiä toivotaan parannettavan siten, että pyörällä voisi tehdä rengasreitit. Myös luonnonsuojelun alueen poluilla halutaan edelleen harrastaa maastopyöräilyä ja maastoon toivotaan merkittävä pyöräilyreittiä. Pohjoisrannalle toivotaan toista laituria ja rantautumismahdollisuutta sekä virkistysrantaan yhteiseen käyttöön. Lotsudden luontainen hiekkaranta halutaan avata ruovikosta pieneksi virkistysrannaksi.

Yleiskaava

Sikosaaressa ei ole asemakaavaa. Yleiskaavassa Sikosaari on pääasiassa suojelu- ja virkistysaluetta. Vanha huvila-asutus on huvilamaisen asutuksen aluetta, jolla ympäristö säilytetään. Yleiskaava on sopusoinnussa kansallisen kaupunkipuiston tavoitteiden kanssa.

Porvoon kaupunginhallitus teki periaatepäätöksen vuonna 2003, että myydään ne vuokra-alueet, jotka osoitetaan osayleiskaavassa asuinrakentamiseen,. Vuonna 2004 hyväksyttiin osayleiskaavassa, ja siinä ei osoitettu uutta asutusta Sikosaareen. Ne kaupungin omistamalla vuokra-alueilla olleet huvilat, jotka oli kaupungin tekemässä rakennusten inventoinnissa todettu arvokkaiksi, osoitettiin asetettujen kulttuuriympäristön suojelun tavoitteiden mukaisesti säilytettäväksi huvilamaisen asutuksen alueeksi. Muut kaupungin omistamat vuokra-alueet osoitettiin virkistysalueiksi ja/tai suojelualueiksi. Saaren lomarakennuksista kahdeksan sijoittuu yleiskaavan virkistysalueelle. Kaksi vuokra-aluetta ja niillä olevat rakennukset sijaitsevat luonnonsuojelu- ja Natura 2000 -alueella.

Yleiskaavaprosessin aikana lautakunta myös päätti 2004, että virkistys- ja suojelualueilla olleiden loma-asukkaiden vuokrasopimukset uusitaan siten, että vuokra-aikaa pidennetään vielä noin runsaalla 10 vuodella. Nämä vuokrasopimukset menevät umpeen vuoden 2017 lopussa.

Käyttösuunnitelma ja rajoitukset

Huvilaympäristöt ovat yksityisiä. Niiden käyttötarkoitus on yleiskaavan mukaisesti huvilamainen asutus ja loma-asutus. Niille ei ohjata yleistä kulkua.

Sikosaaren pyöräily- ja ulkoilureitit ovat pääasiassa virkistysalueilla ja perustuvat olemassa oleviin teihin. Reittejä täydennetään ensisijaisesti kunnostamalla vanhoja jo käytöstä poisjääneitä kärryiteitä. Luonnonsuojelualueilla sijaitsevien polkuosuuksien käyttöä pyöräreitien osana selvitetään yhdessä ympäristöviranomaisen kanssa. Rantojen virkistyskäytön edellyttämät ruovikon hoitotoimenpiteet Lotsuddenin niemen hiekkarannalla ja laiturirannan palauttaminen pohjoisrannalle vaativat luonnonsuojelupäätöksen tarkistamista.

Suojelualueiden rauhoitusmääräykset kieltävät kasvien ja eläinten keräyksen ja vahingoittamisen, mutta syötäviä marjoja ja sieniä saa kerätä. Kiellettyjä ovat suunnistus- ja muut vastaavat kilpailut, tulenteko, telttailu ja muu leirytyminen ja moottoriajoneuvoilla liikkuminen. Myös erilaiset rakennushankkeet ja puutavaran varastointi, ojien kaivu, karjan laiduntaminen ja maanviljely, maa- ja kallioperän vahingoittaminen ja maaperän ainesten ottaminen on kiellettyä. Määräyksistä voi poiketa perustellusta syystä Uudenmaan ELY-keskuksen luvalla.

Tulevaisuudessa on mahdollisesti tavoitteena ulkoilureitin avaaminen Sikosaaren läpi Kråköön saarelle. Se vaatii erillisen selvityksen ja luonnonsuojelupäätösten tarkistamista.

Hoidon tavoitteet

Kaupungin omistamilla mailla pyritään säilyttämään huvilaympäristöjen vanha, arvokas puusto ja kulttuurihistorialliset piirteet sekä maisemallisista että luonnonsuojelullisista syistä. Alueen tiestö ja keskeiset polut pidetään kulkukelpoisina niiden käytön mukaan.

Merkittävät kaupungin omistamat niitty- ja peltoalueet pyritään pitämään viljelyksessä tai laidunnuksessa, jotta ne säilyvät avoimina. Niitä on mahdollista ottaa myös uudenlaiseen

kaupunkiviljelyyn, jos yhteistyökumppaneita ja tarvetta ilmenee. Virkistysalueiden metsiä kehitetään moni-ikäisiksi ja -lajisiksi valoisiksi metsiksi. Sikosaaren metsien hoidosta laaditaan erillinen metsänhoitosuunnitelma.

Suojellut metsäalueet kehittyvät luonnontilaisiksi aarnimetsiksi, joiden biologinen monimuotoisuus lisääntyy edelleen.